

Individuaalne sooideoloogia – millest see sõltub?

Kairi Kasearu

Sissejuhatus

Eestis on sooline võrdõiguslikkus pälvunud viimastel aastatel üha suuremat avalikkuse tähelepanu. Arutelu all on meeste ja naiste võrdsed võimalused, õigused ja kohustused tööturul, hariduses ja erinevatele teenustele ligipääsul, samuti ka koduses majapidamises ning tööning pereelu ühitamisel.

Eestis on soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise seadustes sätestatud meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtted, kuid siiski on Eesti soolise palgalõhe alusel üks suurema soolise ebavõrdsusega riike Euroopas. Soolise palgalõhe peamiste põhjustena on ühelt poolt esile toodud struktuursete tingimused: tööturu sooline segregatsioon meeste ja naiste valdkondadeks, osaajaga töötamise võimalused, erinevad investeeringud inimkapitali jne. Teisalt mõjutavad soolist palgalõhet sooline diskrimineerimine ja võrdõiguslikkust toetavad hoiakud (vt. Anspal jt. 2009).

Hoolimata püsivalt suurest soolisest palgalõhest, on üldine sooideoloogia viimaste aastakümnete jooksul muutunud liberaalsemaks (Kasearu 2011). Sool põhineva ebavõrdsuse vähendamine ei saa tugineda ainult uute regu-

latsioonide, nt. kvootide kehtestamisele, pigem peab käitumise muutumisele eelnema muutus hoiakutes. Sotsiaalpsühholoogiliste käsitluste kohaselt eelneb käitumisele kavatsus teatud viisil käituda, kavatsus omakorda on mõjutatud aga erinevat laadi hoiakutest (Ajzen 2005). Hoiakute puhul saab eristada individuaalset hoiakut ning ühiskonnatasandil formuleeritud norme. Siinjuures on oluline märkida, et lähikeskkond, eriti perekond avaldab individuaalse hoiaku kujunemisele suurt mõju.

Käesolevas artiklis on püütud leida vastust küsimusele, kuivõrd on hoiakud sugupoolte võrdsuse võimaluste suhtes seletatavad peretasandi tegurite kaudu ehk kuidas perekond kujundab sooideoloogiat. Vaatluse all on perekonnaseis, laste olemasolu, töötusekogemus, rahvus, vanus ja haridustase. Andmed pärinevad 2008. aasta Euroopa sotsiaaluuringust.

Teoreetiline taust

2006. aastal tutvustati Maailma Majandusfoorumil sugupoolte vahelise lõhe indeksit (*global gender gap index* (GGI)), mis hõlmab meeste ja naiste ebavõrdsust majandussfääris, hariduse omandamisel, poliitikas osalemisel ja tervishoiuteenustele ligipääsetavuses (Hausmann jt. 2007). Seega on pööratud tähelepanu struktuursetele võimalustele suurendada naiste ja meeste võrdsust. Samas, kui asuda sugupoolte võrdsust sotsiaalpoliitiliste meetmete ja regulatsioonidega suurendama, siis tuleb arvesse võtta ka seda, kuivõrd üldised hoiakud ja väärtused toetavad meeste ja naiste võrdsed võimalusi tööturul ning töö- ja pereelu ühitamisel. Pfau-Effinger (2000) nimetab hoiakute ja väärtuste kogumit, mis kujundab naiste ja meeste rolli ühiskonnas, nende positsiooni tööturul ja kohustuste jaotust perekonnas, sugupoolte kultuuriks (ingl. k. *gender culture*). Selline sugupoolte kultuur loob meestele ja naistele raamistiku tööturul osalemiseks, haridusalaste valikute

tegemiseks, karjääri väljavaadeteks või näiteks ka pereplaneerimiseks. Ühiskonnas kehtivat ideoloogiat võime aga vaadata kui indiviidide väärtuste ja hoiakute kogumit. Seega saab ideoloogia konstrueerimine alguse peretasandil.

Üldtuntud on Westi ja Zimmermani (1981) käsitus sooideoloogia (ingl. k. *gender ideology*) loomisest kui protsessist. Selle lähenemise järgi taastoodavad inimesed oma igapäevasuhtluses ja -tegevustes sooideoloogiat, mis kehtestab normid ja arusaamad, kuidas sugupooled peaksid ühiskonnas käituma (Kasearu 2011). Sooideoloogia keskmeks on arusaam, et igapäevategevused on jagatud kaheks eraldiseisvaks sfääriks: koduseks sfääriks, mis on traditsiooniliselt naiste pärusmaa, ja koduväliseks sfääriks, mis hõlmab tasustatud tööd ja kuulub meeste vastutusalasse (Kasearu 2011, 34). Sellise traditsioonilise soorolli orientatsiooni järgi on õige, et mehed spetsialiseeruvad väljaspool kodu töötamisele ja perekonna toel karjääri tegemisele, naised aga keskenduvad perekonnale ning nende töökarjäär jääb pigem tagaplaanile. Vastandina saab esile tuua liberaalse soorolli orientatsiooni, mis rõhutab meeste ja naiste paindlikku osalemist tööturul, vähendades seega töö- ja pereelu vahel vahetegemist (Judge ja Livingston 2008). Nii võib eeldada, et traditsioonilise sooideoloogia püsimine ühiskonnas pärsib võrdõigusslikkuse ideede levikut ja järgimist ning seega ka meeste ja naiste võrdseid võimalusi tööturul. Muidugi ei saa eitada ka vastupidist seost – võrdõigusslikkuse teadlik juurutamine ja sellega kaasnevad institutsionaalsed ettekirjutused hakkavad ise murendama traditsioonilist sooideoloogiat (Kasearu 2011, 34). Viimase väite valguses võib eeldada, et nooremad põlvkonnad võtavad traditsioonilist sooideoloogiat üha vähem omaks ning hakkavad järjest enam väärtustama sugupoolte vahelist võrdset tööjaotust nii kodus kui ka väljaspool kodu. Seda kinnitavad ka Ameerikas korraldatud uuringud (Mason ja Lu 1988; Brewster ja Padavic 2000) ning Euroopa riikide võrdlus (Kasearu 2011), mis on näida-

nud, et sooideoloogia on aastakümnete jooksul muutunud järjest liberaalsemaks. Ühiskonnas valitsevate hoiakute muutumine on ühelt poolt seletatav sellega, et muutus toimub iga inimese individuaalses hoiakus, teisalt aga muutuvad hoiakud liberaalsemaks paratamatute demograafiliste muutuste (sünd ja surm) ehk kohortide vaheldumise tõttu (Alwin, Cohen ja Newcombe 1991), mille tulemusel traditsioonilisemad väärtused asenduvad liberaalsematega (Brewster ja Padavic 2000).

Perekonnatasandil tähendab see, et lapsed ei võta vanemate väärtusi üks-üheselt üle, vaid peresisese sotsialiseerumisprotsessi käigus toimub valikuline väärtuste ülekandumine. Seega on iga järgmine põlvkond oma vaadetelt eelmisest liberaalsem. Samas ei ole siin tegemist lihtsa lineaarse protsessiga. Carlson ja Knoester (2011) toovad esile, et laste sooideoloogia sarnaneb tugevalt bioloogiliste vanemate sooideoloogiaga. Vanemate hoiakut mõjutab aga tugevalt perekonna struktuur. Üksikvanemad on liberaalsema sooideoloogiaga kui abielus vanemad. Seetõttu julgevad autorid väita, et soolise võrdõigusslikkuse pooldamise kasv ühiskonnas tuleneb just sellest, et järjest enam lapsi kasvab üles ebatraditsioonilise struktuuriga perekondades.

Teisalt toovad Carlson ja Knoester (2011) ning Khoreva (2011) peretasandil esile paarisuhte mõju sooideoloogiale. Gary Beckeri (1981) perekonna majandusteooria järgi toimub perekonna kui üksuse parema funktsioneerimise tagamiseks, sh. sissetuleku maksimeerimiseks, paarisuhetes spetsialiseerumine. Nimelt keskendub üks partner enam töötamisele väljaspool kodu ning teine rohkem perekonna igapäevaelu korraldamisele ja pereliikmete heaolu tagamisele. Kuna selline spetsialiseerumine on mõlemale poolele kasulik ning toimub perekonna kui üksuse hüvanguks, siis on mõlemad partnerid sellise jaotusega rahul. Gary Becker ei rõhuta otsesõnu, et just naine on see, kes jääb koju. Tegemist on pigem ratsionaalse kaalutlusega, sest mitmete ühiskondlike hoiakute ja

tegurite (palgaerinevused, võimalused tööturul, lastehoid jne.) tõttu on enamasti kasulikum, kui naine on see, kes teeb perekonna nimel järeleandmisi oma tööelus. Paarisuhetes inimeste puhul on tegemist kahe leivateenijaga peremudeliga ja olenevalt ühiskonnast võidakse naise teenitavale palgale vaadata kui mehe sissetulekut toetavale lisale. Seetõttu ei ole üllatav, kui mõlemad partnerid toetavad pigem traditsioonilist sooideoloogiat, mille kohaselt väärtustatakse mehe puhul töötamist ja töökoha olemasolu rohkem kui naise puhul. Seega võib eeldada, et pereinimeste seas on rohkem neid, kes järgivad pigem traditsioonilist sooideoloogiat. Vallalised rõhutavad aga sugupoolte võrdseid võimalusi, kuna nad peavad isikliku heaolu tagamise nimel olema aktiivsed nii koduses kui koduvälises sfääris. Eriti vallaliste naiste jaoks on töötamisel teine tähendus ja seetõttu võivad nad pigem pooldada meeste ja naiste võrdseid võimalusi.

Eestis tehtud uuringud on näidanud, et keskeltläbi esindavad naised liberaalsemaid vaateid kui mehed (Hansson 2011; Kasearu 2009; Vainu, Järviste, Biin 2010). Seetõttu võib Carlsoni ja Knoesteri (2011) ning Khoreva (2011) seisukohtadest lähtudes eeldada, et kõige liberaalsemad ehk siis meeste ja naiste võrdseid võimalusi toetavamad on naised, kellel puudub püsipartner (elukaaslane/abikaasa), siia alla kuuluvad nii vallalised, lahutatud, lesed kui ka üksikemad. Meespartneri majandusliku toetuse puudumine tähendab suurenenud vajadust ise majanduslikult toime tulla, mistõttu võib eeldada, et niinimetatud üksikud naised toetavad sugupoolte võrdsuse printsiipi ainuüksi ratsionaalsetel kaalutlustel. Seevastu naised, kes elavad koos partneriga, võivad toetada pigem meeste suuremat õigust saada tööd. Seda eriti riikides, kus kahe leivateenijaga peremudel on vähem levinud või siis meeste ja naiste palgalõhe on tugevalt naiste kahjuks. Viimasel juhul on mehe palk perekonna kogusissetulekus suurema osakaaluga ja seetõttu võivad nii paarisuhetes olevad mehed kui ka naised eelistada, et säiliks pigem

mehe töökoht, ning toetada seega arvamust, et töökohtade nappuse korral on meestel suurem õigus saada tööd kui naistel.

Teisalt võivad naiste üldiselt liberaalsemad hoiakud (Kasearu 2011) kanduda paarisuhetes üle meestele ja mehed võivad tänu partneri mõjule muutuda liberaalsemaks. Kui viimati nimetatud eeldus peab paika, siis esindavad vallalised mehed kõige traditsioonilisemat soorolli orientatsiooni.

Paarisuhetes inimesed jagunevad omakorda abielus ja vabas kooselus elavateks inimesteks. Varasemad uuringud on näidanud, et meeste ja naiste võrdõiguslikkuse määr koduses sfääris on vabas kooselus ja abielus erinev. Mitmed USA-s tehtud uuringud on toonud esile, et vabas kooselus mehed ja naised on kodutööd omavahel jaotanud võrdsemalt kui abielupaarid (Shelton ja John, 1993; South ja Spitze 1994). Enamasti on võrdsem jaotus saavutatud sellega, et vabas kooselus naised kulutavad kodutöödele vähem aega kui abielunaised (Bianchi jt., 2000; Shelton ja John 1993) ja vabas kooselus mehed teevad rohkem kodutöid kui abielumehed (Davis, Greenstein ja Marks 2007). Vaba kooselu võrdsust suurendav mõju kandub isegi edasi abiellu ehk siis need paarid, kes on enne abieli elanud vabas kooselus, jagavad kodutöid ka abielus võrdsemalt kui kohe abiellunud paarid (Batalova ja Cohan 2002; Baxter 2005). Samuti on leitud, et vabas kooselus naised osalevad tööturul aktiivsemalt kui abielunaised (Seltzer 2004; Bumpass ja Sweet 1989). See omakorda vähendab esimesena nimetatute panust koduses sfääris. Abielus inimestega võrreldes on vabas kooselus mehed ja naised vähem religioossed, pooldavad suuremat liberaalsust ja toetavad rollide võrdsemat jaotust perekonnas (Thornton, Axinn ja Hill 1992; Lye ja Waldrone 1997). Samuti pole nende jaoks nii oluline vastata ühiskonnas valitsevale soorollide kuvandile (Brines ja Joyner 1999). Seega võib eeldada, et vabas kooselus paarid esindavad liberaalsemat sooideoloogiat ning erinevused nende hoiakutes meeste ja naiste

soorolli suhtes on väiksemad kui abielupaaride hoiakutes. Siiski, kui vaba kooselu on ühiskonnas laialdasemalt levinud (aktsepteeritus kõrge, nooremate kohortide jaoks on vaba kooselu enne abielu pigem norm), siis erinevused vabas kooselus ja abielus inimeste vahel kaovad (nt. partnerite haridustase, Hamplova 2009) ehk teisisõnu väärtuste ja hoiakute erinevus tasandub.

Sugupoolte vahelise ebavõrdsuse kui sotsiaalse nähtuse analüüsimisel tuleb võtta arvesse, kui võrd tajutakse struktuurist tingitud ebavõrdsust üldse soolise ebavõrdsusena ehk kui võrd sooideoloogia toetab ja õigustab valitsevat korda. Näiteks Crompton ja Lyonette (2006) toovad esile, et kodutööde ebaühtlane jaotus sugupoolte vahel viib ainult sellisel juhul töö- ning pereelu konfliktide tajumiseni, kui tekib vastuolu individuaalse sooideoloogia ja tegeliku käitumise vahel. Konstruksionistlik lähenemine eeldab, et juhul, kui partnerite tööjaotus vastab nende mõlema nägemusele soorollidest ja sooideoloogiast, siis tekivad konfliktid pere- ja tööelu ühitamisel harvemini. Seega rõhutab traditsiooniline sooideoloogia naiste suuremat panust kodus ja pere eest hoolitsemisel ning peab vähetahtsaks nende rolli leivateenijana. Strandh ja Nordenmark (2006) leidsid, et traditsioonilist sooideoloogiat esindavad naised ei pea suuremat osalemist kodutöodes ebaõiglaseks, ebavõrdseks või problemaatiliseks samas ulatuses, kui seda teevad egalitaarse sooideoloogiaga naised.

Laiendades eelnimetatud ideed ühiskonnatasandile, saame nentida, et sama kehtib soolise ebavõrdsuse tajumise kohta. Juhul kui üldine sooideoloogia on vastavuses ühiskonna institutsioonidesse sissekirjutatud struktuursete, meeste suunatud eesõigustega, siis erinevust meeste ja naiste võimaluste vahel ei tajuta soolise ebavõrdsusena. Käesoleva artikli eesmärk on välja selgitada, kuidas on sooideoloogia Eestis kujundatud perekonna kontekstis ja kui võrd sooideoloogia varieeruvust on võimalik seletada peretasandi tegurite kaudu.

Metoodika

Analüüsi empiiriline materjal põhineb Euroopa sotsiaaluuringu 2008. aasta andmetel. Euroopa sotsiaaluuring on üleeuroopaline uuringus osalevate riikide elanikkonda vanuses 15–75 eluaastat esindav uuring, mida korraldatakse alates 2002. aastast iga kahe aasta järel. Eestis korraldati esimene uuring aastal 2004. Uuringus osalevate riikide arv varieerub aastati, kuid enamik Euroopa riike on esindatud (vt. Jowell 2009). 2008. aastal osales Eesti uuringus 1661 inimest vanuses 15–96 eluaastat, kellest 42% olid mehed ja 58% naised. Kodus räägitava peamise keele alusel jagunesid küsitletud järgmiselt: 69,4% eesti keelt rääkivad inimesed ning 30,6% mõnd teist keelt, valdavalt vene keelt (99% kõigist vastanutest, kes ütlesid, et nende kodune keel ei ole eesti keel) rääkivad inimesed.

Sooideoloogiat on vaadeldud kahe väite alusel, mis mõlemad esindavad hoiakut naiste ja meeste võrdsete võimaluste suhtes osaleda tööturul. Varasemad uuringud on näidanud, et väidetele “töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada” ja “naine peaks olema valmis vähendama oma palgatööd oma pereelu nimel” antud hinnangud peegeldavad hästi riikidevahelisi erinevusi naiste tööhõives ning soolises palgalõhes, kuna need väited hõlmavad ühelt poolt arusaama, et mees on peamine leivateenija, ja teisalt diskrimineerivat hoiakut töötavate naiste suhtes (Azmat jt. 2004, viidatud Fortin 2005 kaudu). Euroopa sotsiaaluuringus on hinnang väidetele esitatud viiepunktilisel Likerti skaalal (1 - olen täiesti nõus, 2 - olen nõus, 3 - ei nõustu ega ole vastu, 4 - ei ole nõus, 5 - ei ole üldse nõus). Käesolevas analüüsis on nõustujate osakaalude esitamisel liidetud kokku vastused “olen täiesti nõus” ja “olen nõus”.

Hoiakute varieeruvust on analüüsitud vastajate soo, haridustaseme, vanuse, partneri olemasolu, kooselutüübi, laste olemasolu ja töötu-

sekogemuse alusel. Haridustase on mõõdetud kolme kategooriaga (1- alg- või põhiharidus, 2- keskharidus, 3- kõrgharidus); vanus on jaotatud neljaks kategooriaks (1- 15–24-aastased, 2 - 25–44-aastased, 3 - 45–64-aastased ja 65-aastased või vanemad). Perekonnaseisu on vaadeldud partneri olemasolu alusel ehk eristatud on vastajad, kes elavad koos partneriga, ja need, kel partner puudub. Kontrollitud on ka kooselutüübi mõju ehk eristatud on vabas kooselus ja abielus inimesed. Laste olemasolu on dihhotoomne tunnus (1 - jah, on laps(ed); 2 - ei ole lapsi). Vastajad on jagatud kaheks grupiks selle järgi, kas nad on kunagi olnud töötud ja otsinud tööd kauem kui kolm kuud (1 - on olnud töötü, 2 - ei ole olnud töötü).

Tulemused

Soolised, vanuselised ja rahvusest tulenevad erinevused

Esmalt vaatame, millised on Eestis levinud hoiakud sooideoloogia suhtes, ning selgitame välja, kuivõrd need hoiakud erinevad vanus-

rühmade, sugupoolte ja rahvuste vahel. Tabelis 1 on esitatud väidetega nõustujate analüüs. Hindamiseks rühmadevahelisi erinevusi, on aluseks võetud väidetele antud hinnangute kogujaotus ja selle hajuvuse statistiline olulisus.

Väitega “meestel peaks olema suurem õigus saada töökoht kui naistel“ on enim nõustujaid 15–24-aastaste vene keelt rääkivate meeste seas, kellele järgnevad vanemaealised eesti mehed ja naised ning vene keelt kõnelevad naised. 65-aastaste ja vanemate vene keelt rääkivate meeste seas on nõustujate osakaal suhteliselt madal, kuid siinkohal ei saa olulist statistilist järeldust teha, sest see vanuserühm oli uuringus alaesindatud. Statistiline analüüs tõi esile, et vanuserühmadevahelised hoiakute erinevused on olulised meeste ja naiste puhul. Eelnimetatu ei kehti aga venekeelse elanikkonna kohta. Kõige vähem on eespool nimetatud väitega nõustujaid 25–44-aastaste meeste ja naiste hulgas. Seega võib nentida, et aktiivses tööeas inimesed pooldavad meeste ja naiste võrdseid võimalusi tööturul rohkem kui nooremaelised, alles tööturule sisenevad ja vanemaealised, tööturult lahkuvad inimesed.

	Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada						Naine peaks olema valmis vähendama palgatööd oma pereelu nimel					
	Mees			Naine			Mees			Naine		
Kodukeel	eesti	vene	kokku	eesti	vene	kokku	eesti	vene	kokku	eesti	vene	kokku
Vanus												
15–24	24,4	31,3	26,2	14	20,5	16	31,7	42,4	34,8	27,1	43,6	32,3
25–44	11	16,7	12,4	8,2	15,8	10,3	32,4	50,0	36,7	29,9	50,7	35,7
45–64	16,9	17,8	17,2	17,6	21,8	18,9	45,9	67,5	53,3	51,5	71,8	58,3
65+	29,2	11,1	24	29,1	28,8	29	60,9	73,0	64,5	50,6	55,1	52,1
Vanuserühmad kokku	18,3	18,4	18,3	17,2	21,8	18,6	41,4	59,6	46,8	41,5	58,3	46,8

Andmed: Euroopa sotsiaaluuring 2008.

Tabel 1. Väidetega nõustujate osakaal soo, koduse keele ja vanuserühmade kaupa (%).

Teise väitega (“naine peaks olema valmis vähendama palgatööd pereelu nimel“) nõustub tunduvalt enam vastanuid kui esimese väitega. Ilmneb, et nõustujate hulk kasvab koos vanusega ehk vanemaelised pooldavad seisukohta, et naine peaks pühendumise perekonnale ja loobuma selle nimel töölkäimisest. Taas tuleb esile, et vanuserühmadevahelised erinevused on eestlaste puhul statistiliselt olulised, venekeelse elanikkonna puhul aga mitte.

Teine oluline küsimus on see, kui erinevad on eesti ja vene keelt rääkivate meeste ja naiste hoiakud erinevates vanuserühmades. Esimese väite puhul ilmneb, et noortest eesti keelt kõnelevatest meestest leiab ligemale üks neljandik, et meestel on eelisõigus saada töökoht, samaealistest naistes toetab seda väidet 14%. Vene keelt rääkivatest inimestest nõustub esimese väitega 31% nooremaelistest meestest ja 20% samaealistest naistest. Eesti keelt rääkivate vastajate puhul tulevad meeste ja naiste hinnangute erinevused esile kolmes nooremas vanuserühmas, vene keelt kõnelevate inimeste puhul ainult 25–44-aastaste vanuserühmas. Tabelis 1 on näha, et nõustujate osakaalud eristuvad minimaalselt, kuid mittenoostujaid on naiste hulgas 71% ja meeste hulgas 46%. Teistes vanuserühmades meeste ja naiste hoiakute vahel erinevusi ei esine.

Eesti keelt rääkivate vastajate hulgas on nooremaelised mehed ja naised eriarvamusel ka küsimuses, kas naine peaks perekonna nimel loobuma töötamisest. Kui 15–24-aastastest meestest nõustub nimetatud väitega 32% ja naistest 27%, siis mittenoostujaid on vastavalt 22% ja 45%. Vene keelt rääkivate meeste ja naiste hoiakutes selle väite suhtes statistiliselt olulisi erinevusi esile ei tule.

Järgmisena vaatame rahvusest tulenevaid erinevusi. Eestis tehtud uuringud on näidanud, et eesti keelt kõnelevate ja vene keelt kõnelevate inimeste pereloomelised hoiakud on erinevad (Kasearu 2009) ning soorolikesksed hoiakud varieeruvad (Vainu, Järviste ja Biin 2010). Järgnevalt analüüsime hoiakuid sugupoolte kaupa, keskendudes rahvusest tulenevatele erinevustele.

Eesti ja vene meeste hoiakud eristuvad esimese väite puhul vanusrühmas 25–44 eluaastat ja teise väite puhul 45–64-aastaste seas. Kui jätta vanus arvesse võtmata, siis on eesti ja vene meeste arvamused esimese väite kohta üldjoontes sarnased. Teise väite puhul ilmneb aga oluline erinevus – eestlased esindavad liberaalsemat sooideoloogiat. Ka eesti ja vene naiste arvamused esimese väite kohta on sarnased. Küll aga nõustub tunduvalt vähem eesti keelt kõnelevaid 25–64-aastaseid naisi väitega, et naised peaksid perekonna nimel loobuma töötamisest.

	Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada				Naine peaks olema valmis vähendama palgatööd oma pereelu nimel			
	Mees, paarisuhtes	Naine, paarisuhtes	Mees, ei ole paarisuhtes	Naine, ei ole paarisuhtes	Mees, paarisuhtes	Naine, paarisuhtes	Mees, ei ole paarisuhtes	Naine, ei ole paarisuhtes
Vanus								
15–44	11,1	11,8	23,3	12,8	32,7	36	38,8	32,7
45+	18,6	22,8	23,4	23,7	58,5	58	50,7	53,3
Kokku	15,7	17,3	23,4	19,7	48,8	47,5	42,2	45,9

Andmed: Euroopa sotsiaaluuring 2008.

Tabel 2. Väidetega nõustujate osakaal paarisuhte olemasolul alusel (%).

Seega ilmneb, et esimese väite puhul on sugupooltevahelised erinevused suuremad kui erinevused rahvuste vahel. Teise väite puhul aga tulevad esile rahvusel põhinevad kultuurilised erinevused ning meeste ja naiste arvamused ei erine.

Perekonnaseis ja laste olemasolu kui hoiakuid kujundavad tegurid

Sotsiaalkonstruksionistliku paradigmat kohaselt on sooideoloogia sotsiaalselt konstrueeritud inimeste igapäevasuhtluse kaudu. Sugupoolte erinevuste kohta käivate tõekspidamistega on võimalik põhjendada ja õigustada personaalset käitumist. Üks käesoleva analüüsi eeldus on see, et sooideoloogia varieerub sõltuvalt laste olemasolust ja individuaalsest perekonnaseisust.

Tabelis 2 on esitatud nõustujate osakaal sugupoolte kaupa ning selle alusel, kas nad elavad koos abikaasa/elukaaslasega või neil pole partnerit. Nooremas vanuserühmas tuleb selgelt esile, et ilma partnerita meeste seas on rohkem neid, kes nõustuvad väitega, et meestel on eelisõigus saada töökoht. Vanemas vanuserühmas on nõustujate osakaal suhteliselt sarnane kõigis rühmades, kuid detailssem analüüs näitas, et ilma partnerita meeste seas on rohkem neid

(39%), kes ei ole eelnimetatud väitega nõus ega ka selle vastu. Samas ei suurenda partneri olemasolu inimeste nõustumist väitega, et naised peaksid olema valmis perekonna nimel katkestama töölkäimise.

Seega võime nentida, et praegusel juhul ei pea paika Beckeri lähenemisele tuginev eeldus, et paarisuhtes inimesed toetavad enam traditsioonilist sooideoloogiat. Tuleb hoopis esile, et pigem toetavad traditsioonilist sooideoloogiat ilma partnerita mehed.

Tuginedes eelnevatele uuringutele, on üks käesoleva artikli eeldus, et vabas kooselus inimeste sooideoloogia võrreldes abielus inimeste sooideoloogiaga on liberaalsem. Kuna abielus inimesed on keskmiselt vanemad kui vabas kooselus inimesed, siis jagasime uuringus osalejad hoiakute võrdlemiseks kahte vanuserühma, samuti vaatleme eraldi meeste ja naiste hoiakuid. Analüüsist selgus, et vabas kooselus ja abielus inimeste hoiakud erinevad teineteisest mõlemas vanuserühmas minimaalselt. Keskmiselt enam on vanemas vanuserühmas traditsioonilist sooideoloogiat toetavaid indiviide lehestunud inimeste hulgas.

Seega ei saa Eesti puhul rääkida vabas kooselus ja abielus inimeste maailmavaatelistest ja hoiakulistest erinevustest. Sarnasele tulemusel on jõutud ka nt. töö- ja pereelu konflikti

		Töökohtade nappuse korral peaks meestel olema eelisõigus tööd saada		Naine peaks olema valmis vähendama palgatööd oma pereelu nimel	
		On lapsi	Ei ole lapsi	On lapsi	Ei ole lapsi
Mees	15–44	11,1	20,6	34,1	36,9
	45+	16,6	21,4	51,9	60,4
	Kokku	13,9	21	43,1	48,7
Naine	15–44	13	11,2	36,7	41,9
	45+	19,5	25,1	54,9	55,9
	Kokku	15,9	20,7	42,9	48,2

Andmed: Euroopa sotsiaaluuring 2008.

Tabel 3. Väidetega nõustujate osakaal leibkonnas laste olemasolu alusel (%).

tajumist uurides (vt. Kasearu 2009). Selgituseks võib siinkohal tuua difusiooni teooria. Selle lähenemise kohaselt, kui sotsiaalse nähtuse, praegusel juhul vaba kooselu, levik ühiskonnas ületab teatava lävendi ehk piisavalt suur hulk inimesi elab vabas kooselus, siis erisused abielus ja vabas kooselus inimeste vahel vähenevad ja muutuvad ebaoluliseks (Kasearu 2010; Nazio 2008). Seega ei kehti Eesti puhul varasemate uuringute tulemused, mille kohaselt on vabas kooselus inimeste hoiakud liberaalsemad kui abielus inimeste hoiakud (Clarkberg, Stolzenberg ja Waite 1995).

Järgnevalt vaatame, kuid võrd on inimeste sooideoloogia seotud laste olemasoluga leibkonnas. Erinevused ilmnevad meeste ja naiste hoiakus sugupoolte võrdsete võimaluste suhtes. Nimelt on mehed, kelle leibkonnas kasvavad lapsed, nimetatud väitega vähem nõus kui lasteta mehed. Sama kehtib vanemasse vanuserühma kuuluvate naiste puhul. Võiks eeldada, et laste olemasolu perekonnas pigem suurendab toetust väitele, et naine peaks jääma perekonna nimel tööelust kõrvale, kuid uuringutulemused seda ei kinnita. Seega võib möönda, et lastega kodus olemise kogemus ei muuda naiste arusaama selle kohta, kas naine peaks olema valmis perekonna nimel koju jääma.

Töötusekogemus ja haridustase

Ka inimeste isiklikud kogemused tööturul, nt. töötusekogemus, võivad mõjutada nende hoiakut sugupoolte võrdsete võimaluste suhtes. Seejuures on mõju naiste ja meeste puhul erinev. Võiks eeldada, et töötusekogemus suurendab naiste trotsi ja mittenõustumist meeste eelisõigusega saada tööd. Meeste puhul võiks aga töötusekogemus pigem suurendada nende soovi vähendada naiste arvel tööturul konkurentsi. Uuringuandmed aga eespool toodud eeldust ei kinnita, sest nii meeste kui ka naiste puhul ei suurenda töötusekogemus nõustujate osakaalu.

Teisalt võiks eeldada, et naised, kes on olnud töötud, suhtuvad pooldavamalt naise kojujäämisesse perekonna nimel. Uuringuandmed kinnitavad seda väidet: töötusekogemusega naistest toetab eelmainitud seisukohta 54%, töötusekogemusega naistest nõustub sellega aga 45%.

Kui me aga eeldame, et töötusekogemusega ja -kogemusega inimesed on hariduse, soo, paarisuhte olemasolu ja vanuse alusel täpselt ühesugused, siis leiame, et ainult töötusekogemus ei avalda hoiakutele mingisugust mõju. Seega töötusekogemusega naiste puhul tuleb nende erinev sooideoloogia esile seetõttu, et nad erinevad töötusekogemusega naistest mõne eespool loetletud tunnuse alusel.

Võib eeldada, et indiviidi haridustase mõjutab oluliselt sooideoloogiat ja arusaamu soorollidest. Võrreldes kõrgharidusega inimestega on madalama haridustasemega inimeste seas enam neid, kes toetavad pigem traditsioonilist sooideoloogiat. Väidetega mittenõustujaid on kõrgharidusega naiste seas 30 protsendipunkti võrra rohkem kui põhiharidusega naiste seas. Meeste puhul on erinevus mõnevõrra väiksem, jäädes 23 protsendipunkti juurde. Kõrghariduse ja keskharidusega inimesi võrreldes tuleb esile, et meeste puhul on hinnangute erinevus suurem kui naiste puhul.

Kui vaadata naisi ja mehi eraldi, siis on individuaalne haridustase oluline sooideoloogiat mõjutav tegur. Võrreldes madalama haridustasemega naistega on kõrgharidusega naiste seas rohkem neid, kes ei nõustu nimetatud väidetega. Meeste puhul on seos haridustasemega olemas ainult hoiaku suhes, et meestel on eelisõigus saada töökoht. Nende puhul ei mõjuta haridustase seda, kuid võrd nõustutakse väitega, et naine peaks perekonna heaolu nimel koju jääma.

Samuti on oluline esile tuua, et eesti keelt rääkivate vastajate puhul sõltus sooideoloogia haridustasemest suuremal määral kui vene keelt kõnelevate vastajate puhul.

Kokkuvõtlikult saab nentida, et sooideoloogia varieerub enim vanuse ja haridustaseme alusel. Madalama haridusega ja vanemaali-

sed inimesed pooldavad pigem traditsioonilist sooideoloogiat, mille kohaselt meestel peaks olema eelisõigus saada töö ning naised peaksid katkestama töötamise perekonna nimel. Naised ei nõustu meeste eelisõigusega saada töökoht. Samas on sugupoolte arvamus naiste kojujäämise kohta sarnane. Viimati nimetatud hoiaku puhul tuli aga esile erinevus koduse keele alusel. Võrreldes eesti keelt rääkivate inimestega suhtuvad vene keelt rääkivad inimesed soosivamat seisukohta, et naised peaksid perekonna nimel tööelu katkestama.

Arutelu ja kokkuvõte

Hinnates meeste ja naiste võrdseid võimalusi ja õiguslikku positsiooni ühiskonnas, ei tohiks vaatluse alt välja jätta üldist sooideoloogiat ehk soosterotüüpseid ja soorollilisi hoiakuid. Sooideoloogia on üks oluline komponent liikumises suurema soolise võrdõiguslikkuse suunas. Käesolev artikkel keskendus küsimusele, millised indiviidi ja perekonnaga seotud tegurid kujundavad individuaalset sooideoloogiat.

Oluline on vaadata, kui suur on lõhe naiste ja meeste hoiakute vahel. Nooremaelised naised pooldavad tunduvalt enam sugupoolte võrdsust kui samaelised mehed. Naiste liberaalsemate hoiakute taga nähakse asjaolu, et naised on järjest rohkem tunginud meeste pärusmaale, nt. osalemine tööturul, seevastu mehed on oma käitumist vähem muutnud ning traditsioonilised naistetööd, nagu lastehoid ja kodutööd on endiselt naiste kanda (Riley 2003). Seega antud juhul saab struktuurimuutuse kaudu (st. naiste tööhõivet toetavad meetmed) seletada individuaalsete hoiakute teisenemist. Naiste hoiakute teisenemine on toimunud kiiremini ja on sammu võrra ees meeste sooideoloogiast. See aga võimaldab tõstatada küsimuse, kas paarisuhtes kanduvad naiste liberaalsemad hoiakud meestele üle ehk siis kuivõrd partnerid kujundavad teineteise sooideoloogiat. Samuti saab küsida, kas siin võib täheldada üldlevinud

sooideoloogia konstrueerimise (ingl. k. *doing gender*) põhimõtetele vastassuunalist tendentsi – nimelt ei liigu naised pere loomise käigus mitte traditsioonilisema soorolli ja sellega kaasneva ideoloogia suunas, vaid muutus toimub hoopis meeste hoiakutes ehk paarisuhte muudab nende vaateid liberaalsemaks. Kui esmapilgul võiks seda isegi kinnitada, siis tegelikkuses tuleb võtta arvesse mitmeid aspekte.

Esiteks näitas artikli aluseks olev uuring, et ilma partnerita ja paarisuhtes meeste sooideoloogia erinevus tuleneb suures osas nende erinevast sotsiaalsest taustast, nimelt on paarisuhtes mehed kõrgema haridusega. Teine oluline aspekt on hoiakute ja tegeliku käitumise vaheline konflikt. Isegi kui naiste ja meeste võrdseid võimalusi väärtustatakse, ei pruugi see tähendada, et töö- ja pereelu ühitamisel oma tööeksperimentidest ka juhindutakse (Hochschild 1989). Tuginedes Showsi ja Gersteli (2009) uurintulemustele võib nentida, et kuigi kõrgema haridusega ning paremini tasustatud töökohatadel töötavad mehed toetavad naiste ja meeste võrdsust nii koduses kui ka avalikus sfääris, esindavad nad ise traditsioonilist peremudelit. Seevastu töölisklassi kuuluvad ja traditsioonilisi soorolle pooldavad mehed osalevad laste kasvatamises tunduvalt rohkem. Sellise vastuolu üks seletus tuleneb taas "*doing gender*" lähenemisest ehk teisisõnu maskuliinsuse kui ühe identiteedi komponendi konstrueerimise alus on erineva sotsiaalse staatusega meeste puhul erinev. See tähendab, et kõrgema haridusega mehed ei vaja oma maskuliinsuse ja sooidentiteedi konstrueerimiseks traditsioonilist sooideoloogiat, küll aga vajavad seda madalama haridustasemega mehed ehk siis "*doing gender*" toimub hoiakute tasandil. Teisalt tähendab see, et "traditsioonilised sooideaalid valitsevad endiselt inimeste mõtteid ja tundeid, kuid uus majanduslik ja sotsiaalne reaalsus juhib nende käitumist" (Coltrane 1998, viidatud Loscocco ja Spitze 2007, 937 kaudu).

Põhinedes käesoleva uuringu tulemustele, võib üldjoontes kinnitada, et iga järgmise põlv-

konna hoiakud on eelnevate põlvkondade hoiakutest liberaalsemad. Nooremad põlvkonnad võõranduvad traditsioonilisest sooideoloogiast ja rõhutavad järjest enam sugupooltevahelist võrdsust tööjaotust nii kodus kui ka väljaspool kodu. Tuleb siiski rõhutada, et võrreldes 25–44-aastastega pooldasid 15–24-aastased noored tunduvalt enam meeste õigust saada töökoht olukorras, kus valitseb kõrge tööpuudus. Osaliselt on see selgitatav suhteliselt kõrge noorte tööpuudusega. Kuigi 2008. aastal oli üldine tööpuudus väga madal, oli 15–24-aastaste seas tööpuudus 12%, samas kui 25–49-aastaste seas vaid 4,7% (Eesti Statistikaamet 2012). Järelikult võib suurem konkurents töökohtade pärast suurendada soostereotüüpilist mõtlemist. Tuginedes Brewsterile ja Padavicile (2000), võib eeldada, et kui meeste tööalased väljavaated tööturu muutuste tõttu kitsenevad, siis vähendab see ideoloogilist toetust naiste osalemisele tööturul. Siit kumab taas läbi soostereotüüpne lähenemine, kus mehe identiteedi aluseks on pere ülalpidaja ja leivateenija roll. Lisaks tuleb võtta arvesse, et nooremasse vanuserühma kuulujad on eas, mil alustatakse iseseisvat täiskasvanu elu ning töökoha ja isikliku sissetuleku olemasolu on seejuures esmatähtsad.

Kinnitust leidis, et sooideoloogia on kultuurispetsiifiline. Hoolimata sellest, et ühiskonna struktuursed tingimused on kõigi Eesti elanike jaoks üldjoontes samad, varieeruvad rahvusesti hoiakud soorollide suhtes. Vene keelt rääkivate inimeste seas on tunduvalt rohkem neid, kes leiavad, et naine peaks pere heaolu nimel töötamisest loobuma. Kui võrrelda eestlasi mitte-eestlastega, siis viimaste sooideoloogia ja tegeliku käitumise vahel on suurem konflikt.

Venekeelse elanikkonna traditsioonilisema sooideoloogia juured peituvad ilmselt ajaloolis-kultuurilises kontekstis, kuid eitada ei saa ühiskonna praeguse sotsiaalse situatsiooni mõju, nt. ei tulene eestlaste ja mitte-eestlaste erinev osalus tööturul ainult kultuurist, vaid oma osa on ka ühiskonna struktuursetel tingimustel. Seega on

ühiks oluliseks järelduseks, et soorollide, sooideoloogia ja soolise võrdõiguslikkuse puhul tuleb alati silmas pidada interseksionaalsust (vt. Koobak 2008).

Sooideoloogia liberaliseerumine toimub erinevates sotsiaalsetes gruppides erineva kiirusega. Muutuse aluseks on demograafilised protsessid, kus liberaalsemate vaadetega nooremad põlvkonnad asendavad traditsioonilisema hoiakuga põlvkondi (Alwin, Cohen ja Newcombe 1991; Brewster ja Padavic 2000), kuid nagu selgus, on vaja arvestada ka haridusest, rahvusest ja isiklikest kogemustest tulenevate eripärade. Rohkem tähelepanu tuleks ühiskonnas pöörata erinevatele soolist võrdõiguslikkust toetavatele meetmetele, mis aitavad kaudsel kaasa sooideoloogia liberaliseerumisele.

Kirjandus

- Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality and Behaviour*. Open University Press, Milton-Keynes.
- Alwin, D. E.; Cohen, R. L.; Newcombe, T. M. (1991). *Political Attitudes Over the Life Span: the Bennington Women after Fifty Years*. University of Wisconsin Press, Madison, WI.
- Anspal, S.; Kraut, L.; Rõõm, T. (2010). *Sooline palgalõhe Eestis. Empiirilise analüüs*. Eesti Rakendusuuringute Keskus CENTAR, Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn.
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/2_raport.pdf (4.3.2011).
- Anspal, S.; Biin, H.; Kallaste, E.; Karu, M.; Kraut, L. (2009). *Sooline palgalõhe. Teoreetilise ja empiirilise kirjanduse ülevaade*. Eesti Rakendusuuringute Keskus CENTAR, Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, Tallinn.
http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/1_raport.pdf (4.3.2011).
- Batalova, J. A.; Cohen, P. N. (2002). Premarital cohabitation and housework: couples in cross-national perspective. *Journal of Marriage and Family*, 64, 743–755.
- Baxter, J. (2005). To marry or not to marry. Marital status and the household division of labor. *Journal of Family Issues*, 26, 300–321.
- Becker, Gary Stanley (1981). *A Treatise on the Family*. Harvard University Press, Cambridge (Mass.).
- Bianchi, S. M.; Milkie, M. A.; Sayer, L. C.; Robinson, J. P. (2000). Is anyone doing the housework? Trends in the gender division of household labor. *Social Forces*, 79, 191–228.
- Bracher, M.; Santow, G. (1998). Economic independence and union formation in Sweden. *Population Studies*, 52, 275–294.
- Brewster, K. L.; Padavic, I. (2000). Change in gender-ideology, 1977–1996: the contributions of intracohort change and population turnover. *Journal of Marriage and Family*, 62, (2), 477–487.
- Brines, J.; Joyner, K. (1999). The ties that bind: principles of cohesion in cohabitation and marriage. *American Sociological Review*, 64, 333–355.
- Bumpass, L. L.; Sweet, J. A. (1989). National estimates of cohabitation. *Demography*, 26, 615–625.
- Carlson, D. L.; Knoester, C. (2011). Family structure and intergenerational transmission of gender ideology. *Journal of Family Issues*, 32, (6), 709–734.
- Clarkberg, M.; Stolzenberg, R. M.; Waite, L. J. (1995). Attitudes, values, and entrance into cohabitational versus marital unions. *Social Forces*, 74, (2), 609–634.
- Crompton, R.; Lyonette, C. (2006). Work-life balance in Europe. *Acta Sociologica*, 49, 379–393.
- Davis, S. N.; Greenstein, T. N.; Gerteisen Marks, J. P. (2007). Effects of union type on division of household labor: do cohabiting men really perform more housework? *Journal of Family Issues*, 28, 1246–1272.
- Fortin, N. M. (2005). Gender role attitudes and the labour-market outcomes of women across OECD countries. *Oxford Review of Economic Policy*, 21, 3, 416–438.
- Hamplova, D. (2009). Educational homogamy among married and unmarried couples in Europe: does context matter? *Journal of Family Issues*, 30, 28–52.
- Hansson, L. (2011). Gender role attitudes. In Vetik, R.; Helemäe, J. (eds.), *The Russian Second Generation in Tallinn and Kohtla-Järve. The TIES study in Estonia*. IMISCOE Reports, Amsterdam University Press, Amsterdam, 183–202.
- Hausmann, R.; Tyson, L.; Zahidi, S. (eds.) (2007). Global Gender Gap Report. World Economic Forum, Geneva, available at:
www.weforum.org/pdf/gendergap/report2007.pdf
- Hochschild, A. R. (1989). *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. Viking Press, New York.
- Jowell, R.; Central Coordinating Team (2009). European Social Survey 2008/2009. Technical Report, Centre for Comparative Social Surveys, City University, London.
- Judge, T. A.; Livingston, B. A. (2008). Is the gap more than gender? A longitudinal analysis of gender, gender role orientations and earnings. *Journal of Applied Psychology*, 93, (5), 994–1012.
- Khoreva, V. (2011). Gender pay gap and its perceptions. *Equality, Diversity and Inclusion: an International Journal*, 30, (3), 233–248.

- Kasearu, K. (2009). *Muutuvad pereväärtused muutuvus Eestis*. Rahvastikuministri Büroo, Tartu. http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/kogumik/Muutuvad_perevaartused_muutuvus_Eestis.pdf (4.3.2011).
- Kasearu, K. (2010). *Structural Changes or Individual Preferences? A Study of Unmarried Cohabitation in Estonia*. Dissertation. Tartu Ülikooli Kirjastus, Tartu.
- Kasearu, K. (2011). Meeste ja naiste võrdne õigus tööle – põlvkondade erinevad hoiakud Euroopa riikides. *Rmt-s Talves, Kairi* (toim.), *Sooline ebavõrdsus tööelus: arengud Eestis ja rahvusvaheline võrdlus*. Tartu Ülikool, Tartu, 33–40.
- Koobak, R. (2008). Interseksionaalsusest ehk lugusid feministliku mõtte rändamisest. *Ariadne Lõng*, 1/2, 39–50.
- Loscocco, K.; Spitze, G. (2007). Gender patterns in provider role attitudes and behavior. *Journal of Family Issues*, 28, 934–954.
- Lye, D. N.; Waldron, I. (1997). Attitudes toward cohabitation, family, and gender roles: relationships to values and political ideology. *Sociological Perspectives*, 40, 199–225.
- Mason, K. O.; Lu, Y. (1988). Attitudes toward women's familial roles: changes in the United States, 1977–1985. *Gender & Society*, 2, 39–57.
- Nazio, T. (2008). *Cohabitation, Family and Society*. Routledge, New York.
- Pfau-Effinger, B. (2000). Conclusion: gender culture, gender arrangements and social change in the European context. In Duncan, S.; Pfau-Effinger, B. (eds.), *Gender, Economy and Culture in the European Union*. Routledge, London, 262–276.
- Riley, S. C. E. (2003). The management of the traditional male role: a discourse analysis of the constructions and functions of provision. *Journal of Gender Studies*, 12, (2), 99–113.
- Seltzer, J. A. (2004). Cohabitation in the United States and Britain: demography, kinship and the future. *Journal of Marriage and Family*, 66, 921–928.
- Shelton, B. A.; John, D. (1993). Does marital status make a difference? Housework among married and cohabiting men and women. *Journal of Family Issues*, 14, 401–420.
- Shows, C.; Gerstel, N. (2009). Fathering, class, and gender: a comparison of physicians and EMTs. *Gender & Society*, 23, 161–187.
- South, S. J.; Spitze, G. (1994). Housework in marital and nonmarital households. *American Sociological Review*, 59, 327–347.
- Strandh, M.; Nordenmark, M. (2006). The interference of paid work with household demands in different social policy contexts: perceived work-household conflict in Sweden, the UK, the Netherlands, Hungary and the Czech Republic. *The British Journal of Sociology*, 57, 597–617.
- Thornton, A.; Axinn, W. G.; Xie, Y. (2007). *Marriage and Cohabitation*. University of Chicago Press, London.
- Vainu, V.; Järviste, L.; Biin, H. (2010). Soolise võrdõigussuhtluse monitooring 2009. Uuringuraport. *Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 1. Sotsiaalministeerium, Tallinn.
- West, C.; Zimmerman, D. H. (1981). Doing gender. *Gender and Society*, 1, 125–151.